

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Soveltamisalan laajentaminen koskemaan väestön toimeentuloa ja suojaamista, välttämättömien palveluiden tuotantoa sekä kriittistä infrastruktuuria laajentaa huoltovarmuuden käsitettä ja samalla varautumisen yhteensovittamista on olennainen muutos kuntien näkökulmasta katsottuna. Kunnat ovat keskeinen toimija muun muassa yhteiskunnan peruspalveluiden, arjen sujuvuuden mahdollistamisen, väestön suojaamisen sekä kriittisen infrastruktuurin toimivuuden turvaajina. Lakiluonnoksessa kuntien huomiointi huoltovarmuuden kannalta olennaisina toimijoina on jäänyt liian kevyeksi.

Kuntien järjestämät peruspalvelut sekä kuntien suoraan tai välillisesti omistama infrastruktuuri on itsessään yhteiskunnan kriittistä infrastruktuuria. Kunnat tuottavat palveluita, jotka mahdollistavat väestön toiminnan muissa tehtävissä niin normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa varhaiskasvatus- ja koulutuspalvelut tai kunnallisen tieverkoston ja infrastruktuurin käytön edellytykset. Väestön toimeentulon mahdollistaminen edellyttää arjen peruspalveluiden toimivuutta kaikissa olosuhteissa.

Esitysluonnoksen sivulla 65 on korostettu elinkeinoelämän roolia kriittisen infrastruktuurin toiminnan turvaamisessa: ”Elinkeinoelämän roolia korostaa se, että suurin osa huoltovarmuuden kannalta kriittisestä infrastruktuurista on yksityisten tahojen omistuksessa.”

Todettakoon, että Suomessa vesi- ja jätehuolto on kuntien tai kuntaomisteisten yhtiöiden toimintaa.

Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan kunnat ovat pää- tai osaomistajina yli 80 %:ssa kaukolämpöyhtiöistä ja yli 70 %:ssa verkonhaltijoista. Kaukolämpöverkosta yli 80 % on kuntaomisteisien yhtiöiden hallinnassa ja sähkönsiirtoverkostakin yli puolet. Vuonna 2023 Energiateollisuus ry:n jäsenyritysten tuottamasta kaukolämpöenergiasta 85 % tuli kuntaomisteisilta laitoksilta, joista lämmöntuotannoltaan 20 suurimman joukosta 16 oli kuntaomisteisia. Sähkönsiirrossa noin 2/3 käyttöpaikoista sijaitsee kuntaomisteisten yhtiöiden jakeluverkossa (v. 2022). Kuntien omistuksessa on merkittävä määrä kiinteistöjä, joista osa on hyvinvointialueiden käytössä. Kunnat omistavat alueellaan kunnallisen tieverkoston, joka luo edellytykset liikkumiselle. Kuntien suorassa omistuksessa on paljon myös muuta merkittävää infrastruktuuria kuten padot. Lisäksi kunnat ohjaavat maankäyttöllään, kaavoituksellaan ja lupakäytännöillään kaiken rakennettavan infrastruktuurin sijoittumisen.

Poikkeusoloissa huoltovarmuuden käsite ulottuu kuntien näkökulmasta edellä olevan lisäksi valmiuslain mukaiseen säännöstelyyn. Valmiuslain mukainen säännöstely on kuntien toimivallassa tai koskee kuntia seuraavissa valmiuslain säännöksissä: 32 § Vähittäiskaupan säännöstely (ostoluvat ja säännöstelyn hallinnointi), 36-39 §:ssä on säännöksiä, jotka koskevat niitä kuntia, joilla on sähköyhtiöitä tai -liikelaitoksia, 40 § Kaukolämmön käytön rajoittaminen (julkisten tilojen lämmittäminen ja käyttörajoitusten valvonta), 44 § Vedenhankinnan turvaaminen (toimitusvelvoite verkon ulkopuolisille alueille), 46-50 § Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely (rakennuslupien myöntäminen valmiuslain rajoitusten mukaisesti, rakennustarvikkeiden ostolupien myöntäminen), 51-55 § Asuntokannan säännöstely (kunnat toimivat asuntokannan säännöstelyviranomaisena, jos kuntaan siirretylle väestölle tarvitaan asuntoja). Lisäksi kuntien työvoimaviranomaiset vastaavat valmiuslain 14 luvun mukaisen työvelvollisuuden toimeenpanosta (työvoiman tarve poikkeusoloissa). Kuntien rooli poikkeusoloissa voi muodostua tilanteesta riippuen keskeiseksi myös väestölle annettavan informaation osalta. Lisäksi kunnille on määrätty valmiuslaissa väestönsuojeluun liittyviä velvoitteita.

Toimintaedellytysten turvaaminen edellyttää myös kuntien huoltovarmuuden turvaamista vastaavasti kuten ehdotuksen säännöskohtaisessa perustelussa todetaan sivulla 58 viranomaistoimintojen kuten poliisin, rajavartiolaitoksen, pelastustoimen sekä maahanmuuttoviranomaisten kriittisten toimintojen turvaamisesta.

Lähtökohtaisesti esimerkiksi Kuntaliitto näkee perusteltuna huoltovarmuus -käsitteen laajentamisen esitetyn mukaisesti. Kuntien näkökulmasta uutena virastona toimiva huoltovarmuuskeskus olisi keskeinen varautumista yhteensovittava, koordinoiva ja kehittävä toimija valtakunnallisesti. Toistaiseksi tällainen kokoava valtakunnallinen viranomaistoimija on puuttunut kuntakentältä. On huomioitava, että mikäli huoltovarmuuden käsitettä laajennetaan esityksen mukaisella tavalla, tulee kunnat huomioida uudella tavalla osana huoltovarmuuden kokonaisuutta ja ottaa olennaisina huoltovarmuustoimijoina mukaan Huoltovarmuuskeskuksen toimintaan. Tämä voi edellyttää resurssien ja rakenteiden lisäämistä uuteen virastoon. Asiaa tulee tarkastella syvällisemmin osana lakiehdotusta.

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

-

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

-

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

-

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

-

6. 6 § Työjärjestys

-

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

-

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

-

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

-

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

-

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

-

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

-

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

-

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

-

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskyykyvarausten hankinta

-

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Ehdotuksen mukaan Huoltovarmuusrahaston kantokyvyn turvaamiseksi huoltovarmuusmaksua korotettaisiin. On huomioitava, että tämä lisää myös julkisen sektorin toimijoiden kuten kuntien ja hyvinvointialueiden kustannuksia. Kustannusten korottuminen tulee lähtökohtaisesti huomioida valtionosuuksissa täysimääräisesti.

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

-

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

-

19. 19 § Lainanottovaltuus

-

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

-

21. 21 § Muissa laeissa säädetyt tuet ja korvaukset

-

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

-

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

-

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

-

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

Kuntia tai hyvinvointialueita ei ole huomioitu salaisen tiedon saantioikeudessa, jolloin tilannekuva ei siirry niille. Lain kohtaa tulisi muuttaa niin, että oikeus luovuttaa tietoja myös kunnille ja hyvinvointialueille olisi huomioitua.

26. 26 § Virka-apu

-

27. 27 § Uhkasakko

-

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

-

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

-

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Ehdotuksen lausuntoaika on haastava kuntien kannalta. Kuntien kesätauko osuu lausuntoaikaan ja kuntien toimielimet eivät kokoonnu pääsääntöisesti annettuna lausuntoaikana. Karstulan kunta katsoo, että ehdotetut muutokset ovat myös kuntien kannalta merkityksellisiä ja kunnilla tulisi olla tosiasiallinen mahdollisuus antaa lausuntonsa ehdotetusta lakiluonnoksesta.

Nissinen Eino
Karstulan kunta